

SELLEKS ET JÕUDA JUMALANI TULEB VAADATA ENDASSE: MEISTER ECKHARTI ÕPETUS HINGE JA JUMALA TAASÜHINEMISEST

AIRA VÕSA

Müstikas ollakse kriitiline (*resp* skeptiline) inimese võimuste suhtes Jumalast kõnelda.¹ Kuigi inimesele on antud Jumalat tajuda, ei ole ta kogetut suuteline täieliselt edastama. Ometi, kas kaastundest kaaskristlaste vastu või oma elamusekoorma kergendamiseks, on müstikud jätnud kirikulukku lugematul hulgal kirjeldusi vahetutest kokkupuudest Kõigevägevamaga.

Ka Meister Eckhart (*ca* 1260-1328), õhtumaise müstika klassik, püüdis sõnastada sõnastamatut.² Eckhart oli teoloog selle sõna kõige pretensioonikamas mõttes, kuivõrd tema käsitluse raskuspunkt lasub Jumala ja inimese suhtel. Jumala

¹ K. Barth on nimetanud müstikat kriitiliseks viisiks (*kritischer Weg*), kuidas Jumalast kõnelda. Karl Barth, *Das Wort Gottes als Aufgabe der Theologie, Gesammelte Vorträge* (München: Christian Kaiser Verlag 1924), 163.

² Kolm Meister Eckharti traktaati on ka eesti keelde tõlgitud, vt *Tõid kristliku müstika alalt* (Tallinn: EELK Usuteaduse Instituudi Toimetised III, 1989). “Eristamise kõned” (tõlk K. Kasemaa), 77, “Jumaliku lohutuse raamat” (tõlk U. Masing), 119, “Õilsast inimesest” (tõlk U. Masing), 154.

ja inimese hinge vahekord, nende lahutatus ja üksolek on üks läbivamaid teemasid tema kirjutistes. Kuulus dominiiklasest munk ja õpetlane tegeles oma keskülemsaksakeelsetes jutlustes ja traktaatides³ põhjalikult Jumala ja hinge vahelise ühtsuse probleemiga. Arvestades teema järjekindlat ülesvõtmist, pidi Eckhartil olema väga selge — võimalik, et isiklikule kogemusele tuginev — ettekujutus *unio mystica*³st.

Eckharti tekstid ehmatavad esmapilgul oma hulljulgete ütluste ja kaugeleminevate järeldustega. Eckhart räägib Jumalast ilma kammitseva hirmu ja takerdumiseta, ta ei järgi dogmaatilist ettevaatlikkust oma objekti suhtes. Eckharti sõnum on esitatud teoloogilise vabavärsina. Tema laused ei allu kindlale reeglistikule, kuid ometi kostub neist teatud rütm. Eckhart pöördub üha uuesti tagasi sama motiivi — hinge jumalikkuse — juurde.

Tuleb tunnistada, et kuna osa Eckharti ütlusi on mitmetähenduslikud ja kohati üksteisele vastukäivad, siis on neist võimatu kujundada süsteemset õpetust. Kuid ilmselt polegi vaja, sest vastasel korral oleks suur meister ise seda teinud. *Unio mystica* on niivõrd erakordne nähtus, et selle kirjeldused on lõpuni mõistetavad üksnes neile, kes on ise midagi sellist läbi elanud. *Unio* peab jääma müsteeriumiks ja oleks väärt seda proosaks ümber kirjutada. Samas annab Eckharti mõtete kohatine vasturääkivus lugejale hea võimaluse avastada Eckharti ütlustes erinevaid tahke ning kujundada neist oma arusaam ja tõlgendusviisi. Sestap kujutab ka järgnev vaid ühte nägemust väikesele osale müstiku mõttepärandist.

³ Käesoleva artikli aluseks on Josef Quinti toimetatud ja tänapäeva saksa keelde tõlgitud väljaanne Meister Eckhart, *Deutsche Predigten und Traktate* (Zürich: Diogenes, 1979). Kuna Eckharti tekstides tuleb *unio* üha uuesti ja väga erinevates seostes vastu, siis on vastavasisulisi mõtteid refereeritud kõiki jutlusi ja traktaate läbivalt. Parema jälgitavuse huvides on täpsetest viidetest leheküljenumbritega loobutud.

MEISTER ECKHARTI KÄSITLUS HINGEST

Inimese hing kujutab endast Eckharti saksakeelsete tekstide põhjal sama suurt müsteeriumi kui Jumal ning teatavas osas ei olegi hinge ja Jumala vahel mingit erisust. Väljendades küll mõtet hinge ja Jumala osalisest ühtsusest, oli Eckhart kaugel nende kahe absoluutsest samastamisest. Hinge kahe-suguse loomuse, tema mitteloodud (*ungeschaffen*) ja loodud pooluse tõttu püüdleb osa inimesest alati igavikulisuse poole, teise osaga on ta aga kammitsetud maiste ja mööduvate näivväärtuste külge. Kuigi hinge sügavam olemus jääb inimlikele aistingutele lõpuni tabamatuks ning seda on võimatu rahuldavalt kirjeldada, püüdis Eckhart hinge olemust oma jutlustes siiski avada. Ta eitas ruumilis-kujundlikke ettekujutusi hingest, nagu asuks see teatud kindlas kehaosas. Eckhart kirjeldas hinge tema suhete ja funktsiooni kaudu. Hing konstitueerib inimest tervikuna ning annab tunnistust tema inimsusest. Eckharti arusaama kohaselt ei õigusta hing oma olemasolu ainult kehalise elu-suse tagamisega, vaid eelkõige on hingega antud igale inimesele võimalus saavutada ainulaadne suhe või "lähedus" Jumalaga. Just hinges avalduvat Eckharti väitel Jumala Jumalaks olemine kõige paremini. Seega pidas Eckhart hinge kogu loodu hulgast parimaks paigaks Jumala jumalikkuse avalikuks saamisel.

Hinge mitteloodav (*unerschaffbar*), jumalik osake on täiesti vaba ning isegi Jumal ei saa sellega mingil kindlal moel või viisil ühineda, st et hinge ja Jumala ühinemine ei ole selle erakordsuse tõttu millegagi võrreldav. Ainulaadsus käib möödapääsmatult kaasas ka Jumala tunnetamise aktiga. Jumalatunnetus eeldab ajataju ning koos sellega kõigi teiste "mõõtmismeelte" väljalülitamist. Ainult see, kes on saanud kõigest tühjaks, täitub Jumalaga. Jumala tunnetamiseks vajatakse tavapärase asemel erilist sisemist tunnetust, mis paikneb hinges ning kuulub tõenäoliselt tema mitteloodava osa juurde.

Eckhart peatus oma jutlustes korduvalt inimeste hinges peituval osakesel jumalikkusest, mida ta nimetas “hinge sädemekeseks”. Tema ütluste kohaselt võib hinge sädet pidada nii Jumala poolt looduks kui ka mittelooduks ja mitteloodavaks. Osade inimeste puhul on sädemeke kaetud ja varjul hinge põhjas, teiste puhul seevastu avali, valgustades kogu hinge ühes tema jumalanäolisusega. Tänu sädemekesele saab Jumalast osa kogu hing, olgugi et lahutatuse korral vaid puudulikult. Jumala ja sädemekese algne kokkukuuluvus loomiseelses olemises ning nende taasühinemise võimalus loomisjärgsetes tingimustes oli Eckharti jaoks kaheldamatu tõsiasi. Kuna sädemeke moodustab Jumalaga ühtsuse, siis tähendab nende kahe koosolu loomulikku olukorda. Hinge kahesuguse loomuse tõttu selline ühtsus enamiku inimeste puhul siiski puudub, nii et hing tervikuna jääb Jumalast eraldatuks. Sädemekese ja Jumala lahusolu kestab seni, kuni kaovad kõik nende kokkusaamist segavad takistused. Seejärel leiab sädemeke taas tee Jumalani ning süttib jumaliku tule ühtse leegina põlema. Kristlane, kes ei ole oma hinge suutnud vabastada katvatest takistustest, hoiab sädet hõõgvel armulauasakramendi kaudu. Kirik ja tema seatud armuvahendid on niisiis Jumala-otsingutel igati toeks ja kinnituseks.

HINGE JA JUMALA ÜHINEMINE

Eckharti järgi püüdleb jumalik loomus alati tervikuna kokkusaamise poole ja seepärast peab hinge mitteloodav osake saama Jumalaga üheks. Ilmselt see tekitabki inimeses vastupandamatu soovi Jumalaga kontakteeruda. Tänu hinge erilisele tunnetusele ja lakkamatule püüdlemisele liigub ta igatsetud eesmärgi poole, kuni jõuab Jumala vahetu tajumiseni. Hinge tervikuna Jumalani jõudmine teostub vaid

teatud tingimustel, hinge mitteloodud ja enamasti varjatud osa ei saa Jumalast miski lahutada.

Eckharti järgi võib inimene läheneda Jumalale mitmel moel, kas aktiivselt maailma asjadest osa võttes või vastupidi, kõigest loodust ära pöördudes. Peamine et hinnaline jumalik osake hinges üles leitaks ning hinge loodud loomusest vabastataks, seejärel täitub jumalikkusega kogu hing. Mida sarnasem on hing Jumalale, seda lihtsamalt saab ta Jumalast osa, seda vahetum on Jumala tunnetamine. Hinge terviklikku ühinemist Jumalaga pidas Eckhart puhtalt Jumala teoks, inimene hoidugu vaid toimuva takistamisest.

Jumala ja hinge ühinemine saab teoks tänu Jumala piiritule armastusele jumalikkuse vastu, mille ta inimese hinges eest leiab. Olgugi et Jumal ei armasta inimest inimese enda pärast, on tema heatahtlikkuse põhjus ja eesmärk inimeste õndsus. Eckhart tõi seega Jumala juures välja tema emotsionaalselt üleni positiivse olemuse, isegi Jumala raev tuleneb ainuüksi heasoovlikkusest ning on ülirohke armastuse väljendus. Sestap ei tarvitse inimesel Jumalat karta.

Jumala ja hinge ühinemine ei ole pelk kokku- või üheksaamine, vaid pigem üksteisega segunemine, ilma et kumbki pool kaotaks midagi oma iseolemisest. Teoks saanud *unio* on ülimalt tihe. Jumal haarab hinge täienisti oma embusse, nii et hing omandab Jumala kuju. Kui jumalik osake on hinges võitu saanud ning hingele saab osaks Jumala vahetu kogemine, siis ei leidu seal ruumi harjumuslike tunnete jaoks. Et rõhutada Jumala ja hinge ühinemise ülimumlikkust, kasutas Eckhart paradokse, kõneldes näiteks hinge kuuldamatust juubeldamisest ühinemisehetkel.

Jumala vahetul kaemisel tabab inimest tavapärase teaduse ja tunnetusvõime kadumine. Siis tunnetab hing Jumalat, iseennast ja kõike oma uue olemise kohaselt teisel, täiuslikul viisil. Müstilise tee sihtpunktis saabub hingerahu ning vabanemine kaduva elu tingitustest, siis ilmub hinge põhjas peitunud jumalik allikas lõpuks nähtavale.

Soov, et inimene võiks juba selles elus Jumalaga üheks saada, saab täituda üksnes armu kaudu. Eckhart andis mõista, et maa peal kogetav arm on vaid eelmaitse tulevast õndsusest. Õndsus kui Jumala-läheduse ülim aste jääb kõigele tunnetamatuks.

UNIO KUI JUMALA POJA UUESTISÜND

Omaette teema moodustavad Eckharti ütlused hinge suhetest Jumala erinevate isikutega. Ühinemine Kolmainu Jumalaga viib hinge talle juba tuttavlikku ürgolukorda. Ühinemissündmuses vabaneb hing maisest piiratusest ning talle antakse võime tunnetada iseennast Jumalas Jumalana. Jumala ühinemisest neitsiliku hingega väljaspool aega ja ruumi sünnib Isa südames uuesti Poeg nõnda, et Pojasse on kätketud ka inimese hing. Järelikult peab inimene ise saama Pojaks, et tunnetada Isa.

Selleks, et Poeg võiks hinges sündida, tuleb inimesel olla oma mõtetes ja südames vaba loodud asjadest. Inimese väljumine oma isesusest on eeldus Poja sünniks — inimene saab Jumalaga üheks ning selles ühtsuses kingitakse talle kõigist maistest tingitustest vabanenud tahe.

Eckharti lauset nagu sõltuks Poja sündimisest inimese hinges Jumala eksistents⁴ võiks ehk mõista nii, et kuna inimese puhas, kõigest ajalikust vabanenud hing on oma põhjas Jumalaga sama, siis toimub Jumala Poja univertsaalne sünd paratamatult ka hinges.

Jumal sünnitab oma Poja küll kõigisse inimestesse, kuid selle äratundmine või teadvustamine sõltub igäühest endast.

⁴ Eckhart, *Deutsche Predigten und Traktate*, 172: “Der Vater gebiert seinen Sohn im ewigen Erkennen, und ganz so gebiert der Vater seinen Sohn in der Seele wie in seiner eigenen Natur, und er gebiert ihn der Seele zu eigen, und sein Sein hängt daran, dass er in der Seele seinen Sohn gbäre, es sei ihm lieb oder leid.”

Kindlaks tunnuseks Poja sündimisest hinges pidas Eckhart inimese võimet ajaliku elu katsumustele vastu pidada.

Jumal-Isale on oma Poja hinge sünnitamine vältimatu ning kuna hinge põhja ja Jumala loomuse vahel puudub iga-sugune erinevus, siis toimub inimese hinges Poja pidev uuestisünd, kusjuures sünnitajaks ei jää üksnes Jumal, vaid ta kaasab sellesse protsessi uueks saanud inimese. Sellisest inimesest voolab välja Jumal, Poeg ja Püha Vaim. Jumala sünniga puhastunud hinges tunnetatakse Püha Kolmainsust ning selle kõrval loodud maailma tühisust.

KOMMENTAARIKS EHK KUIDAS MEISTER ECKHARTI ÕPETUST MÕISTA

Meister Eckharti ütlused müstilise ühinemise kohta, nii nagu tema õpetuslikud laused ühe või teise teema suhtes üldse, lähtuvad erinevatelt tasanditelt ja hargnevad sageli erinevatesse suundadesse. Sellest tingituna koorub Eckharti teostest välja mitmekihiline *unio*-mõiste, mida on raske korrastada ühtseks ja üheselt arusaadavaks süsteemiks. Näiteks võisid Eckharti erinevates kohtades väljendatud mõtete kohaselt olla Jumala ja hinge ühinemise eeldused nii teoloogilised, filosoofilised kui ka eetilised. Sellest tulevalt sai Eckhart oma kontseptsiooni õigustuseks kasutada nii kiriklikku, skolastilist kui hingehoidlikku sõnavara ja õpetust. Tänu nähtuste mitmetahulisele kirjeldamisele oli Eckhartil lootust käsitletavat paremini valgustada, kui see oleks ehk ühepoolisel lähenemisel õnnestunud. Samas tõestab lähenemisviiside, õigemini küll lähenemiskatsete paljusus seda, et *unio*-elamus ei ole rahuldavalt edastatav üheski seni tuntud terminoloogias ega mahu ühegi distsipliini raamidesse ning peab seega jääma väljapoole inimlikke kategooriaid ja kujutlusi. Ometi saavat seda kompleksset ja tabamatut nähtust teatud tingimustel taju-

da, vähemalt julgustas Eckhart inimesi selle poole püüdlema.

Oma saksakeelsetes jutlustes ja traktaatides ei kasutanud Eckhart kordagi alates 6. saj kristlikus müstikas kindlalt käibivat ladinakeelset terminit *unio mystica*, vaid rääkis selle asemel Jumala ja hinge ühtsusest (*Einheit*) või üksõlemisest (*Einssein*). Samamoodi ei tarvitanud Eckhart sõnu “müstika” või “müstiline”. Põhjus võib olla selles, et tema jaoks ei sisaldanud hinge ja Jumala üksõlemine midagi salajast või varjatut, millele eelmainitud sõnad viitavad. Hinge ja Jumala koosluses väljendub loomulik ürgolukord ning nende ühtsus on antud loomiseelselt. Teisisõnu kuulutas Eckhart inimese algset sündimatust ning tema igavikulisust. Inimene saab oma igavese ja sündimatu olemise vahetult Jumalalt ning nii moodustavad nad olemusühtsuse. Koos maailma ja inimeste loomisega tekkis aga ühtsesse olemisse mõra. Üheaegselt inimese sündimatu loomuse “väljavoolamisega” algsest ühtsusest ajalikkusesse omandas inimene lisaks veel teistsuguse, loodud ja sureliku loomuse. Jumala ja inimese ühtsuse vahele astus seega loodud ja patune olemus. Inimese sündimatu poolus on küll inimeste hinges säilinud, ent see jääb hinge loodud loomuse varju. Nii jõudis Eckhart väiteni, et igas inimeses on jumalik olemus, mis tuleb loodu varjust üles leida ning vabastada. Kui inimene on saavutanud sellise teadmise ning teeb kõik, et loomisjärgsest patusest vabaneda, siis on algse ühtsuse taastamine ehk vahetu jumalatunnetus võimalik juba siin, loodud maailma tingimustes. Tänu Jumala immanentsusele hinges on inimene avatud ja vastuvõtlik transtsendentsele.

Et taasühinemine faktiliselt võimalikuks saaks, peab inimene Eckharti juhtnööride kohaselt tõmbuma eraldatusse ning tema hing peab saama Jumala sarnaseks, st tühjaks loodust ehk igasugustest piltidest, visioonidest ja ekstaasist, nii nagu see oli enne loomist. Nõudega saada Jumala sarnaseks järgib Eckhart H. Ebelingi väitel Öhtumaa müstikas

tuntud printsiipi — *simili simile*, st et Jumal ei saa puutuda kokku millegi võõra, heterogeense, ebaadekvaatsega, vaid et ta seob end vaid millegi samase ja identsega.⁵ Eelkõige rõhutas Eckhart samasuseprintsiibi puhul, et loodud olen-dina ei ole inimene kõlblik ega pädev, mitte et Jumal ei oleks võimeline kreaaturse inimesega ühinema.

Ehkki usklikele esitatakse teel Jumalaga üksiolemisse palju nõudmisi, ei saa ta seda mingil viisil nõ välja teenida, selle saabumine oleneb ainuüksi Jumala armust. Jumala arm teostub aga koheselt pärast inimese tühjaks saamist, kui toimub “läbimurre”⁶ kunagi kaotatud ühtsusesse. Absoluut-ne tühi- või vabaolek tähendabki täisolekut jumaliku täiu-sega.

Inimese valmistumisel ühinemissündmuseks omistas Eckhart inimese meeltele ja võimetele väga suure tähtsuse. Dominiiklasena toonitas ta eelkõige tunnetuse ja mõistuse asendamatu rolli teel taasühinemise poole. Nimetatud funktsioonid olevat vajalikud eelkõige selleks, et inimene oskaks oma suhet Jumala ja maailmaga õigesti hinnata ning vajadusel muuta. Eckharti sellekohastest ütlustest on järeldatud nn intellektuaalne ühinemismõiste. H. Ebeling kirjutab, et ikka ja jälle jõuab Eckhart vaimsuse rõhutamiseni, intellektualiseerimise ja spiritualiseerimiseni. Eckharti veendumus olevat, et intellekti kaudu jõutakse Jumalani.⁷ K. Ruh kinnitusel oli Eckhartile eeskujuks augustiinlik *imago dei* — õpetus, mis peab kõrgemaid hingejõudusid nagu mälu, mõistust ja tahet jumaliku kolmainsuse peegeldusteks. Inimese jumalanäolisus võimaldavatki vahetut

⁵ Heinrich Ebeling, *Meister Eckharts Mystik: Studien zu den Geistes-kämpfen um die Wende des 13. Jahrhunderts* (Stuttgart: Kohlhammer, 1941), 210j.

⁶ Õpetus hinge preeksistentsist ning kujundid “väljavoolamine” ja “läbimurre” viitavad Platoni ideedeõpetusele — ka Eckhart rääkis sisuliselt ülima idee/jumalikkuse emanatsioonist ja remanatsioonist.

⁷ Ebeling, *Meister Eckharts Mystik*, 345.

jumalatunnetust.⁸ Siinkohal on Eckhart taas kord puudutanud platonistlikku samasusseadust.

Üks viisidest, kuidas Jumalani jõuda, on palve vabast meelest. J. Linnewedel loeb sellest Eckharti lausest välja soovitus mediteerimiseks.⁹ Antud tõlgenduses ei ole põhjust kahelda, ent samas ei tohiks unustada, et see on tõesti vaid üks viisidest. Eckhart kõneles nimelt erinevatest võimalustest, kuidas end Jumala vahetule tunnetamisele lähendada. Hingehoidjana oli Eckhart hea inimestetundja ning oskas arvestada individuaalsete erinevustega. Mediteerimine ja eraklik süüvimine ei ole universaalne ja ainuvõimalik tee, mis viib Jumalani. Eckhart kõneles küll kõigest loodust eraldumisest, kuid ta pidas sellega silmas pigem sisemist, mitte niivõrd välist eraldumist. Selleks, et iseennast ja Jumalat täiuslikult tunnetada, ei pea ilmtingimata üksinda maailmast ja inimestest lahutatuna elama. Ka tegudes tuleb suuta Jumalale avatuks jääda, teadvustada enese seotust Jumalaga ning selles teadmises elada. K. Ruh väitel Eckhart lausa nõudis vabaolekut askeesist, palvetamisest ja teistest religioossetest harjutustest, mis välistavad õige jumalatunnetuse, ehkki ainuüksi vabadusest või tühiolekust kui eetilise ettekirjutusest ei piisa veel õigeks jumalatunnetuseks. Vabadus olevat “viljakas” vaid juhul, kui ta kätkeb endas olemusühtsust Jumalaga.¹⁰

Sama kõrgelt kui loobumist vagatsevatest kombetalitustest hindas Eckhart ajaliku maailma hülgamist. Kui hing jätab kehaliku maailma maha, siis võidab ta selle mahaajätmises teatud moel enesele tagasi. Hing tajub nüüd maailma lihtsalt teistmoodi, kuid see on ikkagi seesama maailm, ta ei saa enesele uut maailma. Sama kehtib ka inimese

⁸ Kurt Ruh. *Meister Eckhart: Theologe, Prediger, Mystiker* (München: C. H. Beck, 1989), 152.

⁹ Jürgen Linnewedel, *Meister Eckharts Mystik: Zugang und Praxis für heute* (Stuttgart: Quell, 1983), 37.

¹⁰ Ruh, *Meister Eckhart*, 192j.

enda kohta: selleks et märgata iseenda ja maailma jumalikkust, tuleb hüljata iseenda ja maailma kreatuursus. Inimese tahe peab olema nii eraldatud, et ta ei taha mitte midagi muud kui Jumalat ning Jumalat tahta tähendab tahtest loobuda.¹¹

Unio'le eelneb ja selle välise kujuna käib kaasas inimese täielik pühendumus Jumalale. Ükskõik kus ja millal — kõikjal ja alati on võimalik tunnetada Jumala kohalolekut ning teda teenida. Seega võib koos U. Kerniga tõdeda, et Eckhart ei nõudnud põgenemist elu eest ega elitaarset müstilist joovastust, vaid mõistlikku ja armastavat teenimist, ühendades *vita contemplativa vita activa*'ga.¹²

Piibellikule alusele toetudes seostas Eckhart Jumala ja hinge ühinemise Jumala Poja sünniga inimese hinges. Keskajal ei olnud ütluses, et puhas hing sünnitab üha uuesti Jumalat, midagi ebaharilikku. Pauliinlikult kõneles Eckhart jumalasünnist lapsukestes (Gl 4:19). K. Oltmannsi arvates ei tähenda Eckharti laused Poja sündimisest hinges muud, kui et kui hing ise sünnib Pojas uuesti. Ehk siis sellega, et Jumal sünnitab oma Poja hinge, sünnib hing ise Jumalas uuesti Jumala Pojana.¹³ Vastastikusest protsessist, kus nii hing kui Jumala Poeg sünnivad teineteises paratamatult ja pidevalt uuesti, tuleneb hinge jaoks kohustus olla Poeg ning pöörduda tagasi Isasse ehk saada Jumalaga üheks.

Eckhart ei lakanud kunagi olemast filosoof ning ta kuulutas kristlikku ja kristlastele suunatud sõnumit sageli tolle aja ülikooliõpetlaste keeles. Näiteks võivat jumalasünni mõista kui olemise, õigluse ja headuse emanatsiooni olevasse, õiglasesse ja heasse inimesesse. Niisiis asendas Eck-

¹¹ Käte Oltmanns, *Meister Eckhart: Philosophische Abhandlungen*, 2. Aufl (Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1957), 94, 97.

¹² Gerhard Krause und Gerhard Müller, hrsg, *Theologische Realenzyklopädie*, Bd IX (Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1982), "Eckhart, Meister", Udo Kern.

¹³ Oltmanns, *Meister Eckhart*, 61.

hart mõnel pool jumalamõiste absoluutse olemisemõistega. Jumal kui Olemine laenab ajutise olemise kõigele maa peal elavale ja nii saab kogu loodu osa Jumala olemisest ehk tema olemusest.

Eckharti tekstidest pole võimalik välja lugeda, kuidas hinge ja Jumala ühinemine väliselt avaldub — on see hetkeiline teadvuse kaotus, nagu kirjutab J. Linnewedel,¹⁴ või teadvuse muutumine, kus väliselt ei muutu midagi ning jätkub tavapärase elu, nagu on arvanud G. Stachel.¹⁵ Kolmanda variandina tuleb kõne alla kahe esimese kombinatsioon, st *unio* mõistmine pikaajalisema protsessina, mis hõlmab nii tipphetkele eelnevat vaikset süüvimist kui ka müstilise kõrgpunkti saavutamisest tulenevat tahterõõmsat tegutsemist. Viimase võimaluse kasuks argumenteerib Fr. W. Wentzlaff-Eggebert sellega, et *unio* saabumine ei vabastavat inimest tema olevikulistest ülesannetest, vaid juhib ta Jumalaga “toimeühitsusesse” (*Wirkeinheit*).¹⁶ Kõneledes ühinemisega kaasnevast vabadusest, mõtles Eckhart inimese vaimset vabanemist loodud olemisest, kuna müstilisel teel ja selle lõpus inimese füüsiline keha säilib.

Ükskõik kui laia või kitsast definitsiooni müstilisest ühtsusest ka ei loodaks, on objektiivselt tegemist teatud elamuse või kogemusega, mis autentselt ei leia küll aset inimese meeltes — Eckhart ei kirjeldanud ühinemissündmust kunagi ajaliku või psüühilise protsessina —, kuid avaldab neile sügavat mõju. Selge on ka see, et müstiline elamus haarab inimest tervikuna.¹⁷ Jumalat ei tunnetata üksikute organite abil, vaid kogu inimese olemusega.

¹⁴ Linnewedel, *Meister Eckharts Mystik*, 27.

¹⁵ Günter Stachel, *Meister Eckhart: Alles lassen — einswerden* (München: Kösel, 1992), 25.

¹⁶ Friedrich W. Wentzlaff-Eggebert, *Deutsche Mystik zwischen Mittelalter und Neuzeit: Einheit und Wandlung ihrer Erscheinungsformen*, 3. Aufl (Berlin: Walter de Gruyter, 1969), 92.

¹⁷ Gerhard Wehr, *Meister Eckhart* (Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1989), 14.

Kui rääkida *unio* täielikuks saamisest, siis tuleb mainida metafüüsilist momenti, õigemini küll selle ületamist. Nimelt vabaneb inimene nüüd harjumuspärasest — aristotellikes kategooriates — mõtlemisest. Kuna hinge ja Jumala ühinemine võrdub vahetu jumalatunnetusega, siis ei tohi Eckharti sõnade kohaselt olla hinges lootust, hirmu, rõõmu ega kurbust — mitte midagi, kui ta tahab Jumalat õieti tunnetada. Inimene peab saama vaimust vaeseks ja sellega käib kaasas tahte, mälu ja kõigi ülejäänud vaimsete funktsioonide väljalülitamine. Taassaavutatud ühtsuses asendatakse tavapärase teadmise, tunnetuse ja armastuse uute ja täiuslike tajudega, mida K. Ruh nimetab “sisemiseks ehk intuitsiooniks tunnetuseks”.¹⁸ Sellist tähistust võib pidada üksnes abistavaks üldmõisteks, mis ei pretendeeri konkreetsele sisule, vaid tõmbab piiri meelelis-mõistelistele ning nende hulka mitte kuuluvate tunnetusviiside vahele. Kuna tegemist on inimest tervikuna valdava sündmusega, pole *unio* täpsemat toimumiskohta (psüühilises mõttes) võimalik määrata.

B. Welte peab üheks iseloomustavaks jooneks Eckharti Jumalasse “vajumisel” subjekt-objekt-struktuuri ületamist või selle kadumist. Jumalat ei tunnetata seal kui objekti, vaid see langeb ühte subjektiga, kuigi olemissfääride eristatavus säilib. Jumala ja inimese ühtsus ei ole võrreldav kahe asja kokku panemisega, vaid pigem ühe ja igavese valguse valgustamisega, milles me elame.¹⁹ Tõepoolest, Jumal ei ole hinges mingi võõras ese, vägi või isiksus, vaid ta on hingega üks, st et ta on ise hing ja hing on ise Jumal. Jumal on hinges kui väeramatus, kui ülesanne, mida täidetakse või mida ei täideta, mitte kui hinge loomulik, kindlaks-tehtavalt esinev printsiip.²⁰ Järelikult eeldused ühtsuse saavutamiseks on täidetud iga inimese puhul, kuid teoks saab *unio* vaid inimese ja Jumala koostöö korral.

¹⁸ Ruh, *Meister Eckhart*, 191.

¹⁹ Bernhard Welte, *Meister Eckhart: Gedanken zu seinen Gedanken* (Freiburg/Basel/Wien: Herder, 1992), 120, 161.

²⁰ Oltmanns, *Meister Eckhart*, 66, 86.

Olemusühtsus Jumalaga ei tähenda inimese jumalikustumist ega nende kahe võrdsust. Jumal ja inimene jäävad *unio*-sündmuses eristatavaks, kuid mitte-eristatuks. Inimese seisukohalt pole vale nimetada tagasipöördumist sündimatusesse eшатoloogiliseks sakramendiks ja kõrgeimaks valgustuseks,²¹ kuivõrd sellega kingitakse talle kõige suurem rikkus — üksolemine Jumalaga.

B. Welte tähelepanekul rääkis Eckhart alati protsessilisest, mitte seisundilisest identiteedist Jumalaga.²² Eckhart ei kirjeldanud üksolemist kunagi vaikse olemise või tõsiasi-
asjana, vaid alati toimumise ja sündmusena. Ka K. Weissi arvates on müstilise ühinemise sisuks inimese ja Jumala vaheline *tegevus*, mille tarvis hing loomupäraselt on määratud.²³ Müstilise ühinemise kui lõppematu protsessi tõttu ei saa keegi väita, et ta on oma eesmärgi saavutanud.²⁴ Kui keegi on jõudnud *unio mysticasse*, siis ei tohi ta selles peatuda, vastasel korral *unio* katkeb.

MEISTER ECKHARTI ÕPETUSE MORAAL

Meister Eckharti müstika järgneks justkui pidetu inimese küsimisele, miks ta peaks uskuma. Ja vastab: kuna koosolemine Jumalaga on võrreldamatult hea. Ka kõige suuremad maised naudingud jäävad sellele oma paremuselt alla.

Tegemist on Jumala ja inimese loomiseelse olemusühtsuse taastamisega, mille nimel inimese hing peab kõigest kreatuursest eemalduma. *Unio*'ks valmistumisel on nõutav erinevate võimete proovilepanek, ent *unio* saabudes kaotavad kõik inimese emotsionaalsed ja intellektuaalsed väljundid

²¹ Stachel, *Meister Eckhart*, 170.

²² Welte, *Meister Eckhart*, 111j.

²³ Konrad Weiss, *Meister Eckhart der Mystiker — Freiheit und Gelassenheit: Meister Eckhart heute* (Mainz/München: Kaiser, 1980), 108.

²⁴ Wehr, *Meister Eckhart*, 65.

oma senise mõtte. Müstiline ühtsus tekib väljaspool inimese normaalset tunnetust ja teadvust ning seda ei ole võimalik kuidagi mõõta ega millegi järgi hinnata. *Unio* haarab inimest tervikuna. See on hinge sisemine liikumine, inimese ja Jumala omavaheline suhtlemine, kus inimese jaoks kaovad piirid tunnetaja (st iseenda) ja tunnetatava (st Jumala) vahel. Hinge ja Jumala olemuslik mitte-eristatus ei laiene funktsionaalsele tasandile, ühinemisprotsessi liikumapaneja roll kuulub alati Jumalale.

Eckharti arvates ei ole Jumala tunnetamiseks ja teenimiseks vaja tingimata eraldatud aegu ega kohti, vaid seda saab ja peabki tegema kogu aeg ja igal pool. Kui loodut õieti tunnetada, tunnetatakse selles ka Jumalat. Igapäevane vabalek maistest asjadest ja maise ületähtsustamisest lubab maailma tühise kesta all märgata Jumalat. Kuna inimesed on üks osa loodud maailmast, võivad nad raskusteta avastada Jumala ka iseendas. Samuti nagu Jumal on varjatult kõikides asjades, on kõik asjad Jumalas.

Eckharti jutlustest ja traktaatidest aimub, kui võimatu on sõnastada sõnastamatut. Võetud ülesande ületamatust raskusest endale aru andes ei loobunud meister ometi lahen duste pakkumisest. Eckhart teadis, et need ei jõua kunagi absoluutse tōeni, kuigi võiksid küündida sellele lõpmatult lähedale. Nende vahele jääb vaid inimeste võimetus hoomata sõnade taga rohkemat kui tavaline tajutud tähendus.